

ԴԱՍԱԳԻՐՔ

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՉԱՅՆԱԳՐՈՒԹԵԱՆ

ԱՇԽԱՏԱՍԻՐԵՑ

ԵԶՆԻԿ ՔԱՀԱՆԱՑ ԵՐԶՆԿԵԱՆՑ

ՈՒՍՈՒՅԻՉ ՉԱՅՆԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՆԵՐՍԻՍԵԱՆ ԱԶԳԱՅԻՆ—ՀՈԳԵԿՈՐ
ԴՊՐԱՆՈՅԻ ՀԱՅՈՑ ՏՓԻԾԱՑ:

Հ ա գ ր ո յ Ա ռ ջ ի ն .

Ի ՎԱՂԱՐՉԱՊԱՏ

Ի ՏՊԱՐԱՆԻ ՍՐԲՈՑ ԿԱԹՈՒՂԻԿԷ ԷԶՄԻԱԾՆԻ.

1880—ՌՅԼ:

Ե Պ Պ

Չափերի բաժանման կէտերի, ճայնանիշների եւ կիսաճայների մէջ մի քանի տեղեր սխալներ են մտած. հրաւիրումեմ մեծապատիւ ուսուցիչների ուշադրութիւնը դասատուութեան ժամանակ ուղղելու նոցա: Ինչ ինչ պատճառներով չկարողացանք սխալների աղիւսակը դնել գրքի վերջը:

24267-4-2

ՀԻՄՆԱԿ

ՀԱՅԿԱՍՏԱՆԻ ԿՐԹԱԳՐԱԴԱՐԱՆ

ՀՐԵՄԱՆԵՐ

Տ Տ Գ Է Ո Ր Գ Ա Յ Դ

ՎԵՀԱՓԱՌ ԵՒ ՍՐԲԱԶՆԱԳՈՅՆ ԿԱԹՈՒՂԻԿՈՍԻ

ԱՄԵՆԱՅՆ ՀԱՅՈՑ.

3437-55

(2055
40)

1880-0881

ՀԱՅԿԱՍՏԱՆԻ ԳՐԱԳՐԱԿԱՆ ԿԵՆՏՐՈՆԻ ԿՈՄԻՏԵ

ԳՐԱԳՐԱԿԱՆ ԿԵՆՏՐՈՆ

Սոյն դասագիրքը տպագրուեցաւ արդեամբ եւ ծախուք Սարկաւազուհի կոյս Հռիփսիմէի Քաշիրեանց, այնու միակ նպատակաւ, որ աման՝ կիսագնով վաճառուի հայ — դպրոցների վերայ: Գովելի է յիշեալ պարկեշտասուն կուսի ձեռնարկած գործը. երանի թէ մեր հարուստ կանայք, մանաւանդ կոյսերը, հետեւէին սորա բարի օրինակին:

Ստորագրող: Գրագրական կենտրոնի կոմիտեի անդամ Կ. Սարգսյան:

ԿՈՄԻՏԵ

ՆՈՐԻՆ ՎԵՀԱՓԱՌՈՒԹԵԱՆ Տ. Տ. ԳԷՈՐԳԱՅ Դ ՍՐԲԱԶՆԱԳՈՅՆ
ԿԱԹՈՒՂԻԿՈՍԻ ԱՄԵՆԱՅՆ ՀԱՅՈՑ.

ՎԵՀՄՓՆԻ ՏԷՐ.

Որ եւ է ազգի տղիտուածիւնից փրկութիւնը եւ վերակենդանութիւնը կա-
խուած է լուսաւորութիւնից — բարեկարգ ուսումնարաններէ, սա մի
անհերքելի ճշմարտութիւն է եւ պատմութիւնից եւս յայտնի է, որ այն
ազգերը, որոնք ունեցել են շատ ուսումնարաններ, նոքա միշտ առաջ
են խաղացել դէպի լուսաւորութիւն եւ պատրաստել են իրանց համար
նոր ասպարէզ: Ձերդ Վեհափառութիւն այս անհերքելի ճշմարտութիւնը
իվաղուց հասկացած է եւ մեր ազգի վերաբերութեամբ, որ Հայոց ազ-
գի միակ փրկութիւնը միայն ուսումնարաններում պէտք է որոնել. ա-
սածներէս ապացոյց կարող են լինել այն բազմաթիւ ուսումնարան-
ները, որոնք Վեհափառութեանդ զահակալութեան օրից սկսեալ հաս-
տատուած են եւ հետզհետէ էլ հաստատումն են այն առանձին ջան-
քըն ու պաշտպանութիւնը, զոր ցուցած էք նոցա գոյութեան յարատե-
ւութեան եւ բարեկարգութեանց համար: Այդ դպրոցների մէջ ի թիւս
աւանդելի առարկայից ընդունված է եւ հայկական Ձայնազրութիւնը:
Վեհափառութեանդ հրամանաւ եւ ես կարգուած լինելով ուսուցիչ ծայ-
նազրութեան այդ դպրոցների մի քանիսում եւ հինգ տարի զաստիսուելով
պատահած եմ մեծամեծ դժուարութեանց. դա միանգամայն զասպարթի
պակասութիւնից էր, որ թէ ուսուցչի եւ թէ աշակերտների բնոր կրքի-
նակի ծանրացնումէր:

Ուստի այդ դժուարութեանց առաջն առնելու համար, ևս ըստ իմ կարողութեան աշխատասիրեցի սոյն «Դասագիրք հայկական Զայնադրութեան» ձեռնարկը ծխական դպրոցների համար ևւ որը անս վստահանում եմ դարձեալ ամենախոնարհաբար նուիրել Ձերդ Վեհափառութեան. բարեհաճեցէք, Վեհափառ Տէր, ընդունել ևւ իմ այս երկրորդ զուգնաբեայ աշխատասիրութիւնը:

ՁԵՐԴ ՎԵՀԱՓԱՌՈՒԹԵԱՆ

Ամենախոնարհ ծառայ ևւ ուղի

ԵՁՆԻԿ ՔԱՀԱՆԱՅ ԵՐՁՆԿԵԱՆՑ

ՋԱՅՆԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՈՒՍՈՒՑԻՉՆԵՐԻՆ.

Մեր ազգային զպրոցները առհասարակ աղքատ են դասագրքերի կողմից, մանաւանդ երգեցողութեան, որի մասին այս վերջին տարիներս արդէն առանձին ուշադրութիւն է դարձրած: Թէպէտ ունիւք մի դասագիրք ձայնագրութեան, որ աշխատասիրել է Պ. Ն. Թաշճեանը, բայց դա իւր շատ համառօտ և այլն լինելու պատճառաւ, այնքան մատչելի չէ՝ որքան պահանջվում է, մանաւանդ ծխական զպրոցների վերաբերութեամբ. այս մասին գուք ևս կ'վկայէք:

Եթէ երգեցողութիւնը պէտքէ կատարուի ըստ իւր նշանակութեան, ապա ուրեմն պէտքէ սկսուի ամենապարզից, մանկական երգերից — մանուկների հասկանալի նիւթից. բայց այդ բանը մեզանում մինչև ցայժմ՝ կատարուել է ընդհակառակը և զուցէ շատ տեղեր դեռ ևս կատարվում է: Յանձն առնլով այդ առարկայի դասատուութիւնը որ եւ իցէ ուսուցիչ, լինէր նա եւ ձայնագրագէտ, և չունենալով իւր ձեռքին մի յարմար ձեռնարկ, շատ պարզ է, որ նա կհանդիպի շատ արգելքների և մեծամեծ դժուարութեանց և նորա աշխատանքը հաղիւ թէ արդիւնաւոր կարող է լինել: Ահա՛ այս էր շարժառիթը, որ ես ձեռնամուկս եղայ պատրաստել սոյն դասագիրքը, որի կազմութեան ժամանակ աչքի առաջ եմ ունեցել Եւրոպական ձայնագրութեան շատ նոր դասագրքեր:

Մեր երգեցողութիւնը, ինչպէս և շատ ազգերինը, բաղկացած է Հոֆմայր և Ադամս (ժողովրդական) երգերից: Մեր ազգային, գլխաւորապէս նոր երգերը, որոց դասատուութիւնը

այժմ անհրաժեշտ է համարուած ուսումնարանների մէջ, ունին Եւրոպական եղանակ կամ թէ խառն են Եւրոպական եղանակով: Այս պատճառաւ ես բաժանեցի ձայնագրութեան դասաղիւրքը երկու հատորի: Առաջին հատորը, որ այս է՝ պարունակումէ իւր մէջ ձայնագրութեան համառօտ տեսութիւնը և ազգային երգերի եղանակները: Երկրորդ հատորը կ'պարունակէ իւր մէջ հոգեւոր երգերի եղանակները և նոցա կազմութիւնքը:

Այս դասաղիւրքը բաժանել եմ քսան և հինգական դասերի վերայ և ընդունել եմ այն սկզբունքը, որ աշակերտին մի կանոն ուսուցանելուց յետոյ, պէտքէ նոյնը կատարել տալ գործնականապէս — երգելով, այն է՝ կանոնին համեմատ վարժութիւններով և երգերով, որոնք իւրաքանչիւր դասի մէջ կտեսնուին: Այս միջոցը, նախ՝ չոր ու ցամաք կանոններին հօգի կարող է տալ, և երկրորդ՝ ուսածը աւելի խորը տպաւորել մանկան գաղափարի մէջ: Բոլոր վարժութիւնները աշխատել եմ ըստ կանոնաց դասաւորել աստիճանաբար հեշտից դէպի դժուարը և պարզից դէպի բարդը: Վարժութիւնները երգելու ժամանակ ուսուցիչը, որքան կարելի է, պէտքէ աշխատէ, որ ճշտապէս և անխալ լինին երգածները, նախ ձայնանիշներով, ապա — կամ լա՛ վանկերով և այն ապա՛ ու հետէ՛ — հոգեւով: Չափերի ճիշտ կատարմանց վերայ հարկաւոր է մեծ ուշադրութիւն դարձնել, որովհետև կանոնից զուրս ամենաշնչին սխալմունքը կարող է մեծ խան դարմանց պատահացնել: Չափահար գործիքի (метрономъ мелбусаля) գործածութիւնը ամենակարեւոր է գոնեա՛ սկզբի դասերի ժամանակ: Մի խօսքով ուսուցիչը պէտքէ ամենայն բանի մէջ քննողական հայեացք դարձնէ և հսկէ նոցա ճիշտ կատարմանց վերայ՝ որովհետև յառաջադիմութեան քայլերի մեծութիւնը կախուած է նորա դասատուութեան եղանակից:

Դասերը և նոցա դաստորոսութեան եղանակը :

Նկատի ունենալով այն հանգամանքը, որ ուսուցիչներից շատերը երբեմն կարող են չհասկանալ որ և է դասագրքի կազմութեան նախադիւր և դժուարանան ուսուցանելու եղանակի մէջ, հեղինակներից կամ թարգմանիչներից շատերը գրումեն յառաջարանում կամ առանձին ծրագրով ձեռնարկի դասատուութեան ոճը, ես ևս հարկաւոր համարեցի սոյն դասագրքի դասատուութեան համառօտակի ոճը գրել հաստատ գիտենալով, որ շատ ուսուցիչներ կարող են պատահել դժուարութեանց, աւելի նոքա, որոնք Եւրոպականի հետ ծանօթ չեն :

1. Ուսուցիչի դաս : Երանութեան յայնչութեան արտօնութիւն, յայնչեմներէ ու նոցա յւերէ հեր :

Ուսուցիչը ծանօթացնումէ ձայնագրութեան հետ, ապա արմատական, երկրորդական, երրորդական, ստորնական և երկստորնական ձայնանիշների յառաջանալը, նոցա գրութիւնը և ձեւերը հաստատապէս ուսուցանելուց յետոյ, նոյնը ցոյց է տալիս և նկարած աստիճանների վերայ, և վարժեցնումէ այնքան, որ նոքա իսկոյն ճանաչումեն ձայնանիշները, նոցա որ աստիճանի և որ կարգի լինելը :

2. Երբորդ դաս : Թռանչաններէ յիջոցա յայնանիշներէ հարմարութեան Բարչութեանը ու արտօնութեանը :

Ուսուցիչը ձայնանիշների աստիճանները միմեանց հետ համեմատումէ, թէ որքան բարձր կամ ցածր են : Յետոյ երգել է տալիս, նախ շատ Ծանր, ապա հետզհետէ շտապացնելով հասնումէ մինչև Յորդոր չափին, բայց և այնպէս թէ բարձրանալու և թէ իջնելու ժամանակ աշակերտները պէտքէ պարզ անտխալ և կանոնաւոր բարձրանան ու իջնեն : Աւարժեցնելու համար խմբով երգելը ամենալաւ միջոցն է :

5. Երբ որդի դաս: Զայնելի սեռաբնութիւնը, նորա նշանները, չափերի բաժանմանը, բարխո՞ժները և նոցա պետախները, բաժանման կերպերը և նոցա նշանաբնութիւնը:

Աւսուցիչը լաւ հասկացնում է տեղական նշանները, չափերի բաժանմունքները $1/2$, $3/4$, $1/4$ և այլն ժամանակ, Բաղխումները Ծնել, Զո՞ժորդ և Յորդորդ, և նոցա միմեանցից տարբերութիւնը օրինակներով ցոյց է տալիս: Այս դասից սկսած որ և է վարժութիւն կամ երգ միշտ երգվումէ բաղխումներ խփելով, որպէս զի վարժութիւն աշակերտները կանոնաւոր և հաւասար բաղխումների հետ:

4. Զորդորդ դաս: Վարժութիւններ — սորը, շո՞ք կեր և ժէ կեր սեռաբնութիւն նշաններով:

Աւսուցիչը ամեն մի վարժութիւն նախ ինքն է երգում, ապա աշակերտներին է երգել տալիս, նախ խմբովին, ապա առանձին առանձին: Երգելու ժամանակ մի աստիճանից միւսը անցնելիս պէտքէ պարզ, ուղիղ և կանոնաւոր լինի և երգութի այնպէս, որպէս թէ դրուած է այս նշանը \diamond : Զայնանիշներով երգելուց յետոյ, պէտքէ նոյնը — կամ լաւ վանկերով երգել տալ, որպէս զի գիտակցաբար լինի ուսածը:

5. Հինգերորդ դաս: Զնազան չափերով վարժութիւններ ունեւելի ժէ եղած յայնանիշներով իրած:

Աւսուցիչը վարժեցնումէ աշակերտներին այնքան, որ նոքա ճշդութեամբ և առանց գծուարութեան բոլոր չափերով ութնեակի բոլոր ձայները վարժ երգումեն:

6. Վեցերորդ դաս: Աստիճանաբար Բարձրացող և իջող վարժութիւններ ունեւելի ժէ:

Աւսուցիչը պահանջում է, որ աշակերտները ճշտութեամբ կատարեն տուած վարժութիւնները, նախ խմբովին, ապա առանձին առանձին: Երկձայն վարժութեանց կամ երգերի ժամանակ աշակերտներին պէտքէ բաժանել երկու մասի, սուր ձայնաւորներին պէտքէ երգել տալ վերինը, իսկ միջակներին

ստորինը: Խմբավիճակները և բաժանակ պետք է միասին սկսել և միասին վերջացնել հասարակապէս:

7. Եթե խմբերը բաց և անհամաձայն են, ապա միասին յայտնելու է:

Աւսուցիչը վարժեցնելով պահանջում է, որ աշակերտները համաստիճան ձայնանիշները և վարժութիւնները, մանաւանդ երկձայն, անսխալ երգեն:

8. Ուրեքը բաց և անհամաձայն է նոյն խմբերը, յայտնելու է:

Աւսուցիչը լուսութեան նշանները և նոյն խմբերը հաստատապէս ուսուցանում է և օրինակներով ցոյց է տալիս լուսութեան և տեղութեան շարքերի մէջ եղած ժամանակի հասարակութիւնը: Պատահում են այնպիսի աշակերտներ, որոնք լուսութեան ժամանակ երբեմն շարքերը շտապացնում են: Այս սխալմունքից պետք է խնայել հանել աշակերտները, եթէ նրկատում է նոյն մեջ: Առանձին ուղղորդութիւն պետք է դարձնել ձայնների զօրութեան վերայ և աշակերտներին լաւ հասկացնել նոյն մեղմութիւնը և ուժեղութիւնը և միմեանցից դանդաղութիւնը: Պետք է խոստովանել, որ մեղմութեամբ ձայների զօրութեան վերայ սակաւ ուղղորդութիւն են դարձնում և շատ սխալում են, որովհետեւ ձայների զօրութիւնը երգեցողութեան հոգին է համարվում:

9. Խմբերը բաց և անհամաձայն են — երբ անհամաձայն են խմբերը և ինչու, ինչ անհամաձայն և ինչ անհամաձայն մեջ:

Աւսուցիչը ուսուցանում է ձեր, թէ ինչպէս պետք է երկու աստիճան բարձրանալ և իջնել, Խառն ձայների և վարժութիւնների ժամանակ հարկաւոր է մեծ ուղղորդութիւն դարձնել ձայների ճշտութեան վերայ, ամենահշտ միջոցն աստիճանաբար գտնելն է և վարժեցնել այնքան, որ հեշտութեամբ կարելի լինի գտնել, Երբ զգուշութեամբ և ճշտութեամբ երգել տալու է, որ և իցէ սխալ առանց ուղղելու չպետք է թողնել:

10. Տասներորդ րատ: Խառն վարժաֆեհաններ — Երեք աստիճան քարչ-
բանալ և իջնել, ինչ առանջնապէս և ինչ սֆնեակի ժեզ:

Աւսուցիչը երգել տալով ուսուցանում է երեք աստիճան
անօխուլ բարձրանալ և իջնել: Գծուար տեղերը դարձեալ
աստիճանաբար գտնել տալով է վարժեցնում: Բէի և վէի ձայ-
ները և նոցա տարբերութիւնը հաստատապէս ուսուցանում է
և երգը անսխալ է երգել տալիս:

11. Մերտասներորդ րատ: Խառն վարժաֆեհաններ — Չորս աստիճան
քարչբանալ և իջնել, ինչ առանջնապէս և ինչ սֆնեակի ժեզ:

Աւսուցիչը աշակերտներին այնքան է վարժեցնում, որ նոքա
ուղղակի կարողանում են խառն կերպով չորս աստիճան անսը-
խալ բարձրանալ և իջնել: Գծուար տեղերը դարձեալ աստի-
ճանաբար է գտնել տալիս: Երգը ճշտութեամբ երգելու է:

12. Երկուրտասներորդ րատ: Խառն վարժաֆեհաններ — Գինգ աստի-
ճան քարչբանալ և իջնել, ինչ առանջնապէս և ինչ սֆնեակի ժեզ:

Աւսուցիչը վարժեցնում է բարձրանալ և իջնել նախ շատ
Ծանր, ապա Չափաւոր և Յորդոր: Վարժութիւնների և երգի
գծուար կտորները դարձեալ աստիճանաբար լուծելով է ու-
սուցանում:

13. Երեքուրտասներորդ րատ: Խառն վարժաֆեհաններ — Վեց աստիճան
քարչբանալ և իջնել, ինչ առանջնապէս և ինչ սֆնեակի ժեզ:

Աւսուցիչը աստիճանաբար այնքան է վարժեցնում, որ աշա-
կերտները ուղղակի և առանց սխալի գտնում են տուած աստի-
ճանները: Գծուար տեղերը թէ վարժութեանց և թէ երգի աս-
տիճանաբար և այն առանձին վերցրած է վարժեցնում և ու-
սուցանում:

14. Չորսուրտասներորդ րատ: Խառն վարժաֆեհաններ — Եօնն աս-
տիճան քարչբանալ և իջնել, ինչ առանջնապէս և ինչ սֆնեակի ժեզ: Ուն-
եակը:

Աւսուցիչը վարժեցնում է աստիճանաբար այնքան, որ աշա-
կերտները ճշտութեամբ (և ճիշտ) կարողանան երգել ինչ-

տեղ դժուարանումն, դարձեալ աստիճանաբար են դտնում :
 Աւսուցչի համբերութեանը չափ չպէտքէ լինի . նա մեծ ուշա-
 դրութեամբ հսկումէ դասերի ճշտութեան վերայ և մեծ համ-
 բերութեամբ ուղղումէ սխալները , և այն այնքան անդամ ,
 մինչև որ աշակերտները ճշտութեամբ կարողանան երգել : Մի
 գաս լաւ չուսած չպէտքէ անցնել միւսին : Երգը երգելու ժա-
 մանակ պէտքէ ամենայն եղանակ լուծել ձայների և համամա-
 տեղ միմեանց հետ : այս նորա համար է աւելի : որ աշակերտ-
 ները գիտակցաբար ուսանին և ոչ «կռնդ» առանց ձայնանիշ-
 ները գիտենալու : Յետոյ պատմումէ ութնեակի կազմութիւնը ,
 ելեւից ու եջելը : ութնեակի ձայները , նոցա միջոցները և միմ-
 եանցից զանազանութիւնը , նաև ութնեակի ութն ձայների
 այլ անունները : Ապա նկարի վիրայ է ջոյց տալիս այս բոլորը :

45. Ընդհանուրները դաս : Սորը տեսչական նշանը և նոր-
 ծածո-նիւնը :

Աւսուցիչը պատմում է և հասկացնում է ստորի տեղողու-
 թիւնը , նորա գործադրութիւնը թէ ձայնանիշների և թէ ստոր
 եղած շնչառութեան ժամանակ թէ առաջից և թէ յետևից :
 Համեմատում է ստորի տեղողութիւնը անցած (տեղողութեանը)
 չափերի տեղողութեան հետ : Զափերի ժամանակ հարկաւոր է
 ուշադրութիւն դարձնել , որպէս զի լինի կանոնաւոր և հաւա-
 սար : Բաղինման մեջ երկու ձայնանիշներ հաւասար տեղողու-
 թեամբ են երգվում :

46 և 47. Անհատները և յօթնեակները դասեր : Ար-
 ծածո-նիւններ : սորը տեսչական նշանով էրք մի բաղիման մեջ մի կամ
 երկու ձանի կան և կամ էրք մի լանի բաղիմաններ սանին մի ձանի :

Աւսուցիչը ճշտութեամբ երգել է տալիս բոլոր վարժու-
 թիւնները և նոցա տարբերութիւնները հասկացնում է : Եր-
 գերը ևս անսխալ ուսուցանելու է :

48. Ութնեակները դաս : կենայնդանը , նոցա յատուկաւ և
 բարբեր-նիւնը ամբողջ յայնից : կենգարէ գ-կենգերէ բործած-նիւնը :

Աւսուցիչը ուսուցանելուց յետոյ՝ այնքան վարժեցնում է որ աշակերտները կարողանում են իսկոյն որոշել Կիսվիրը և Կիսվարը՝ հետևապէս և ձայները ճշտութեամբ երգումն։ Յետոյ նկարի վերայ է ցոյց տալիս և ձայները համեմատում է։

19. Իննե-բաներոց դաս։ Երեսորդի դասը և նորա գործածութիւնը։

Աւսուցիչը պատմում է Երկստոր տեղական նշանը ու նորա գործածութիւնը ձայնանիշների և շնչառութեան ժամանակ։ Համեմատում է նորան անցած չափերի հետ և մեծ ուշադրութիւն է դարձնում վարժութիւնների ժամանակ չափերի հաւասարութեան վերայ։

20. Բաներոց դաս։ Երեսորդի գործածութիւնը երեք յայտնէն ժամակ։

Աւսուցիչը պատմում է մի բաղաման մէջ եղած ստորի և երկստորի երեք տեսակ գործածութիւնը՝ նաև հաւասարութեան նշանը։ Վարժութիւնները և երգը ճշտութեամբ է երգել տալիս։

21. Բաներոց դաս։ Թ- (ր) դասը և նորա գործածութիւնը։

Աւսուցիչը Թ-ը և նորա գործածութիւնը, նաև շնչառութեան ժամանակ ու սուցանելուց յետոյ՝ բոլոր վարժութիւնները ճշտութեամբ կատարել է տալիս, ցոյց տալով միանգամայն Թ-ի և Ս-ի զանազանութիւնը։ Երգը ճշտութեամբ կատարելու է։

22. Բաների-երոց դաս։ Կե- ստոր և ի- Երեսորդի դասը։

Աւսուցիչը լրա՛ հասկացնում է կէտ ստորի և կէտ երկստորի գործածութիւնը և նորա կրճատելու ձևը ու ժամանակը։ Երբ երկու վանկ ունի՝ վերջին վանկը մեղմն երգելու է։ Թէ որ ուրիշ նշան չունի՝ Զափերը ճիշտ պէտքէ կատարվուին և երգը անսխալ պէտքէ երգուի։

տեղ զժուարանումն: զարձեալ աստիճանաբար են դտնում: Ուսուցչի համբերութեանը չափ չպէտք լինի. նա մեծ ուշադրութեամբ հսկումէ գասերի ճշտութեան վերայ և մեծ համբերութեամբ ուղղումէ սխալները: և այն այնքան անդամ: մինչև որ աշակիրաները ճշտութեամբ կարողանան երգել: Մի դաս լաւ չուսած չպէտք անցնել միւսին: Երգը երգելու ժամանակ պէտք է ամենայն եղանակ լուծել ձայների և համեմատել միմեանց հետ: այս նորա համար է աւելի: որ աշակիրաները գիտակցաբար ուսանին և ոչ ոչ-նչ-ով առանց ձայնանիշները գիտենալու: Յետոյ պատմումէ ութնեակի կազմութիւնը: ելե՛ք ու եջե՛ք: ութնեակի ձայները, նոցա միջոցները և միմեանցից զանազանութիւնը: նաև ութնեակի ութն ձայների այլ անունները: Ապա նկարի վերայ է յոյց տալիս այս բոլորը:

45. Հնգնորսաներորդ դաս: Սորը որևոչպէս նշանը է նոր գործարարները:

Ուսուցիչը պատմում է և հասկացնում է ստորի տևողութիւնը: նորա գործադրութիւնը թէ ձայնանիշների և թէ ստոր եղած շնչառութեան ժամանակ թէ առաջից և թէ յետևից: Համեմատում է ստորի տևողութիւնը անցած (տևողութեանը) չափերի տևողութեան հետ: Չափերի ժամանակ հարկաւոր է ուշադրութիւն դարձնել: որպէս զի լինի կանոնաւոր և հաւասար: Բաղխման մեջ երկու ձայնանիշներ հաւասար տևողութեամբ են երգվում:

46 և 47. Վեցնորսաներորդ և Եօթննորսաներորդ դասեր: Վարժարաններ. — սորը որևոչպէս նշանով: երբ մի բաղխման մեջ մի կամ երկու ձայն կան և կամ երբ մի ձայն բաղխման մեջ մի ձայն:

Ուսուցիչը ճշտութեամբ երգել է տալիս բոլոր վարժութիւնները և նոցա տարբերութիւնները հասկացնում է: Երգերը և ս անսխալ ուսուցանելու է:

48. Ութննորսաներորդ դաս: Ախոյ-յները: նոցա յառաջանալը և որբերանները միմեանց: Ախոյներ է. Ախոյներ գործարարները:

Ուսուցիչը ուսուցանելուց յետոյ, այնքան վարժեցնում է, որ աշակերտները կարողանումեն խկոյն որոշել Կիսվիրը և Կիսվարը, հասեալէս և ձայները ճշտութեամբ երգումեն: Յետոյ նկարի վերայ է ցոյց տալիս և ձայները համեմատում է:

19. Բաներէրբոք դաս: Երէտորք որեւոքան նշանը և նորա քործածութիւնը:

Ուսուցիչը պատմում է Երկստոր տեղական նշանը ու նորա գործածութիւնը ձայնանիշների և շնչառութեան ժամանակ: Համեմատում է նորան անցած չափերի հետ և մեծ ուշադրութիւն է դարձնում վարժութիւնների ժամանակ չափերի հաւասարութեան վերայ:

20. Բաներէրբոք դաս: Երէտորք քործածութիւնը երեւ յայտնէն ժամակ:

Ուսուցիչը պատմում է մի բաղխման մէջ եղած ստորի և երկստորի երեք տեսակ գործածութիւնը, նաև հաւասարութեան նշանը: Վարժութիւնները և երգը ճշտութեամբ է երգել տալիս:

21. Բաներէրբոք դաս: Թա- (Ի) որեւոքան նշանը և նորա քործածութիւնը:

Ուսուցիչը Թաւը և նորա գործածութիւնը, նաև շնչառութեան ժամանակ ուսուցանելուց յետոյ, բոլոր վարժութիւնները ճշտութեամբ կատարել է տալիս, ցոյց տալով միանգամայն Թա-ի և Սորքի զանազանութիւնը: Երգը ճշտութեամբ կատարելու է:

22. Բաներէրբոք դաս: Կեր սորք և Կեր երէտորք իրճաք լութիւնը:

Ուսուցիչը լութիւնը հասկացնում է կէտ ստորի և կէտ երկստորի գործածութիւնը և նորա կրճատելու ձևը ու ժամանակը: Երբ երկու վանկ ունի վերջին վանկը մեղմ երգելու է: Երբ որ ուրիշ նշան չունի 2 չափերը ճիշտ պէտքէ կատարվուին և երգը անսխալ պէտքէ երգուի:

25. Քանևեբեեբորբո Գոս. Աչքայն նար երբերէ աւոյք սո Գիսուր
Ելուեմբերը:

Աւսուցիչը լաւ հասկացնում է երկու եղանակների ութնեակ-
ների կազմութիւնը, նոցա տարբերութիւնը, ախտը ու թնեակի
յառաջանալը առոյգ ութնեակից: Արտաձայների գործածու-
թիւնը երբ ութնեակը այլ ձայնանիշից է սկսած: Բացի սորան
ուսուցիչը տալիս է աշակերտներին բոլոր միւս ձայնանիշներից
կազմել ութնեակներ թէ առոյգ և թէ տխուր:

24. Քանևարեբորբո Գոս: Չափերը և նոցա բարձրասիւնը:
Չայնեբէ շրտեմանը բորայտող և քանի նշաններ: Ընդհարում և նո-
րա Գործ-ձոնիւնը:

Աւսուցիչը պատմում է մնացեալ չափերը, նոցա գործածու-
թիւնը ու միմեանցից տարբերութիւնը. այստեղ հարկաւոր է
Չափահար գործիքով որոշել տարբերութիւնները: Աւսուցա-
նում է ձայների զօրութիւնն արտայայտող նշանները, ապա
Ընդհարումները պատմելով, ցոյց է ապլի նոցա երեք տեսակ
գործածութիւնը: Պէտքէ ասել, որ Ընդհարումները շատ մեղ-
մարար են կատարվում:

25. Քանևնիբեբորբո Գոս: Երաժշտական զանազան նշաններ:

Աւսուցիչը ուսուցանում է այդ նշանները, նոցա ձևերը, գոր-
ծածութիւնները և պաշտօնները այնպէս, որ աշակերտները
Ճիշտ զիտենան և անսխալ կարողանան կատարել պատահած
ժամանակը:

Ահա այս էր սոյն դասագրքի մեջ եղած քսան և հինգ դա-
սերի դասաւորութիւնը, նպատակը՝ և եղանակը, Յթէ մի քանի
դասեր մեծ են և դժուար են աշակերտների համար միանգամից
ուսանելը, ուսուցիչը կարող է կիսել, բայց և այնպէս անց-
նել ճշտութեամբ, ինչպէս որ դրուած է, երբէք չպէտքէ զան-
ցառութեան տալ որ և իցէ շնչին սխալը և առանց ուղղելու
թողնել: Աւերոյիշեալ քսան և հինգ դասերը լաւ անցնելուց յե-

տոյ, եւ բոլորովին համոզուած եմ, որ աշակերտները այնքան վարժ կլինին, որ հեշտութեամբ կարող են անծանօթ երգեր երգել և մասամբ էլ գրել, Գրութեան համար թէև ոչինչ չեմ յիշել, բայց և այնպէս շատ օգտաւէտ կլինէր, եթէ ուսուցիչը երբեմնակի պարապէր աշակերտներէ հետ ուրիշ վարժութիւններով, և թեկադրական գրութեամբ: Չայնադրեալ Մանկական Երգարանի երգերը շատ յարմար են թէ վարժութեանց և թէ գրութեանց համար: Գրաւոր պարապմանց օգուտըն այն է՝ որ աշակերտներէ ականջները կարող է զարգանալ և ընտելանալ շուտ որոշելու համար ձայնանիշների աստիճանները, տևողութիւնը և զօրութիւնը: Աւելորդ չեմ համարում յիշել և այս: Ուսուցիչը պէտքէ պահանջէ աշակերտներից, որ նոքա երգեցողութեան ժամանակ շունչ առնեն զգուշութեամբ և լի կրծքով, և թողնեն դարձեալ զգուշութեամբ, որ բաւական լինի մինչև շնչառութեան տեղը, Եթէ շունչը չէ բաւականանում, պէտքէ աշխատել, գոնեա՛ երբ ձայները իջնումեն, այն ժամանակ շունչ առնել (քաշել) և շնչառութիւնից յետոյ զգուշութեամբ և մեղմ կերպով միանալ խմբի հետ, որ շնչմարուի: Պէտքէ երգել տալ, գոնեա՛ սկզբի դասերին, անպատճառ կանգնած և գլուխը ուղիղ բռնած, որպէս զի ձայնը սեղմուած չլինի որկորով, Բերանն այնպէս պէտքէ բանալ, որ ատամները սեղմուած չլինին և շրթունքները միմեանց մօտեցրած: Ուսուցիչը ամենայն միջոց պէտքէ գործ դնէ, որ աշակերտները քթով չերգեն, Երգելու ժամանակ չպէտքէ անել ոչ մի տեսակ շարժողութիւն և ոչ մարմնական խեղաթիւրութիւն զիմաց, Չայները և եղանակները երգելու ժամանակ պէտքէ սկսել միջասահման կէտից և ոչ բարձր կամ ցածր, Եթէ ստորին կամ վերին ձայները աշակերտներից ումանք չեն կարողանում երգել, ուսուցիչը չը պէտքէ ստիպէ, որ անպատճառ երգեն, նոքա հետզհետէ կբացուին, և այլն:

Վերջացնելով խօսքս իմ պաշտօնակից սիրելի ընկերներ, անազարկելով ձեզ սոյն դասագիրքը թողնուամ ձեր բարեխղճարար քննութեան և ըստ այնմ ընդունելութեան: Դա յօրինուած է իմ մի քանի տարուայ դասատուութեան փորձառութեան վերայ: Եթէ նկատելի են որ և է անյարմարութիւններ կամ թերութիւններ, ես ուրախութեամբ յանձն կառնեմ ձեր բոլոր նկատողութիւնները և ի նկատի կուենամ ապագայի համար: Բայց պէտք է իմանանք, որ մեք ամենքս մի նպատակի ենք ծառայում, այդ նպատակը սքերք է և նուիրական: միանանք ուրեմն և ձեռք ձեռքի տուած աշխատենք սրբութեամբ կատարելու նորին Վեհափառութեան կողմից մեր վերայ դրած սուրբ պարտականութիւնները:

ԵԶՆԻԿ ՔԱՀԱՆԱՅ ԵՐԶՆԿԵԱՆՑ:

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՁԱՅՆԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

— Կ Կ —

ԴԱՍ ԱՌԱՋԻՆ.

ՁԱՅՆԱԳՐՈՒԹԻՒՆ:

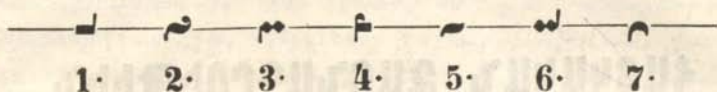
Ձայնագրութիւնն ուսուցանումէ կանոնաւոր երգել եւ ձայները կանոնաւոր գրել, կամ ըստ կանոնի հնչեցնել որեւէ նուագարանի վերայ:

ՁԱՅՆԵՐ.

Ձայնագրութեան մէջ կան գլխաւորապէս եօթն ձայն. ահա նոցա ձեւերը եւ անունները:

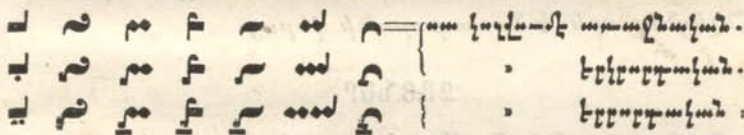
1	♩ = սա կոչվումէ	♩ = ըստ եւրոպականին	դօ:
2	♪ = " " " " " "	է = " " " " " "	բէ:
3	♫ = " " " " " "	է = " " " " " "	ժէ:
4	♮ = " " " " " "	բէ = " " " " " "	ժա:
5	♯ = " " " " " "	բօ = " " " " " "	ճօլ:
6	♭ = " " " " " "	բէ = " " " " " "	լա:
7	♮ = " " " " " "	պ = " " " " " "	պի:

Այս ձեւերը կօչվում են յայնանիչ որովհետեւ նորա գործ են ածվում ձայները արտայայտելու համար եւ գրվում են մի գծի վերայ:

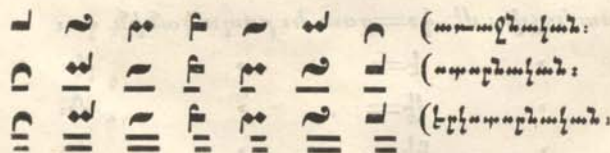

Բացի այս գլխաւոր ձայնանիշներից, կան եւ ուրիշ ձայնանիշներ: Եթէ ձայները աւելի բարձրանում են կամ ցածրանում, այն ժամանակ այս ձայները նորից կրկնում են, հետեւաբար պահպանելով իրանց անունները, միայն ձեւերի մէջ լինում է փոփոխութիւն փոքրիկ գծերով ստորին կողմից:

ԵԹԷ ՉԱՅՆԵՐԸ ԲԱՐՉՐԱՆՈՒՄ ԵՆ:

ԵԹԷ ՉԱՅՆԵՐԸ ՅԱԾՐԱՆՈՒՄ ԵՆ:

ԳԼՍ ԵՐԿՐՈՐԴ.

1 $\overset{1}{\text{L}}$ $\overset{2}{\text{~}}$ $\overset{1}{\text{L}}$

2 $\overset{1}{\text{L}}$ $\overset{2}{\text{~}}$ $\overset{3}{\text{~}}$ $\overset{2}{\text{~}}$ $\overset{1}{\text{L}}$

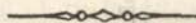
3 $\overset{1}{\text{L}}$ $\overset{2}{\text{~}}$ $\overset{3}{\text{~}}$ $\overset{4}{\text{~}}$ $\overset{5}{\text{~}}$ $\overset{2}{\text{~}}$ $\overset{1}{\text{L}}$

4 $\overset{1}{\text{L}}$ $\overset{2}{\text{~}}$ $\overset{3}{\text{~}}$ $\overset{4}{\text{~}}$ $\overset{5}{\text{~}}$ $\overset{4}{\text{~}}$ $\overset{5}{\text{~}}$ $\overset{2}{\text{~}}$ $\overset{1}{\text{L}}$

5 $\overset{1}{\text{L}}$ $\overset{2}{\text{~}}$ $\overset{3}{\text{~}}$ $\overset{4}{\text{~}}$ $\overset{5}{\text{~}}$ $\overset{6}{\text{~}}$ $\overset{5}{\text{~}}$ $\overset{4}{\text{~}}$ $\overset{5}{\text{~}}$ $\overset{2}{\text{~}}$ $\overset{1}{\text{L}}$

6 $\overset{1}{\text{L}}$ $\overset{2}{\text{~}}$ $\overset{3}{\text{~}}$ $\overset{4}{\text{~}}$ $\overset{5}{\text{~}}$ $\overset{6}{\text{~}}$ $\overset{7}{\text{~}}$ $\overset{6}{\text{~}}$ $\overset{5}{\text{~}}$ $\overset{4}{\text{~}}$ $\overset{5}{\text{~}}$ $\overset{2}{\text{~}}$ $\overset{1}{\text{L}}$

7 $\overset{1}{\text{L}}$ $\overset{2}{\text{~}}$ $\overset{3}{\text{~}}$ $\overset{4}{\text{~}}$ $\overset{5}{\text{~}}$ $\overset{6}{\text{~}}$ $\overset{7}{\text{~}}$ $\overset{8}{\text{~}}$ $\overset{7}{\text{~}}$ $\overset{6}{\text{~}}$ $\overset{5}{\text{~}}$ $\overset{4}{\text{~}}$ $\overset{5}{\text{~}}$ $\overset{2}{\text{~}}$ $\overset{1}{\text{L}}$

L ~ ~ ~ ~ ~ ~ ~ ~ ~ ~ ~ ~ ~ ~

Փօ, է, վէ, բէ, խօ, նէ, պա, փօ, պա, նէ, խօ,

~ ~ ~ L

բէ, վէ, է, փօ,

ԵՐԳԵԼ .

1 L ~ L

փօ, է, փօ,

2 L ~ ~ ~ L

փօ, է, վէ, է, փօ,

- 3 | ~ ~ ~ ~ ~ |
 փօ, է, վէ, քէ, վէ, է, փօ,
- 4 | ~ ~ ~ ~ ~ ~ |
 փօ, է, վէ, քէ, խօ, քէ, վէ, է, փօ,
- 5 | ~ ~ ~ ~ ~ ~ ~ |
 փօ, է, վէ, քէ, խօ, նէ, խօ, քէ, վէ, է, փօ,
- 9 | ~ ~ ~ ~ ~ ~ ~ ~ |
 փօ, է, վէ, քէ, խօ, նէ, պա, նէ, խօ, քէ, վէ,
 ~ |
 է, փօ,
- 7 | ~ ~ ~ ~ ~ ~ ~ |
 փօ, է, վէ, քէ, խօ, նէ, պա, փօ, պա, նէ, խօ,
 ~ |
 քէ, վէ, է, փօ.

ԴԱՍ ԵՐՐՈՐԴ.

Ձայների պահպանմանը:

Ձայների տեղորոշվածները որոշելու համար կան առանձին նշաններ, որոնք կոչվում են պահպանման նշաններ, դրա գրուելով ձայնանիշների վերայ, ցոյց են տալի նոցա որքան երկարիւր:

Եւստայն նշանները

- 1 (o) սա կոչվում է ուղղ, տեղորոշված. $\frac{1}{4}$ ժամկ. է
 2 (-) , շարժ չէ , $\frac{2}{4}$,

3 (°)	»	Տի կէտ	»	$\frac{1}{4}$	»
4 (°)	»	«սոսր	»	$\frac{1}{8}$	»
5 (°)	»	Էրկոսոսր	»	$\frac{1}{16}$	»
6 (°)	»	Չոսնկ	»	$\frac{1}{32}$	»
7 (°)	»	Չնկնէր	»	$\frac{1}{64}$	»

Մեր ազգային նոր երգերի եղանակները լինելով եւրոպական, նոցա գրութիւնքը եւս լինում են ըստ եւրոպականին $\frac{1}{4}$, $\frac{2}{4}$, $\frac{6}{8}$, $\frac{9}{8}$ եւ $\frac{12}{8}$: Բաժանում են միմեանցից երկու կէտով (:) եւ վերջանում են չորս կէտերով (:): Եւ իմանալու համար թէ ինչ արժէքով է գրած—բաժանած երգը, սկզբում միշտ գրվում են այդ կոտորակ թուանշանները:

ՉԱՓԵՐ

Ժամանակի կանոնաւոր եւ հաւասար բաժանումն կոչվում է չափ, որ կատարվում է ձեռքի, ոտքի կամ չափահար (Метрономъ Мельцеля) գործիքով կանոնաւոր բախումներ խփելով: Չափը ցոյց է տալի երգի շարժումն եւ գրվում է միշտ երգի սկզբին:

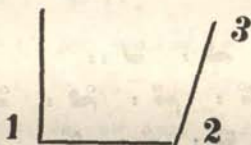
Չափերը գլխաւորապէս լինում են երեք տեսակ—յարդոսր, չափասոսր, եւ Չանր:

Եղանակների $\frac{1}{4}$ ի բաժանման ժամանակ բախումն լինում է, առաջինը դեպի ցածր, երկրորդը դեպի յատ, երրորդը դեպի աջ եւ չորրորդը դեպի վեր:

Այսպէս է լինում եւ $\frac{12}{8}$ նի ժամանակ:

$\frac{5}{4}$ նի ժամանակ բախումն կատարւումէ՝ առաջինը
դէպի յածք, երկրորդը դէպի աջ եւ երրորդը դէպի ձեր:

Այսպէս $\frac{5}{8}$ եւ $\frac{9}{9}$ ժամանակները:

$\frac{2}{4}$ նի ժամանակ բաղխումն խփւումէ՝ առաջինը դէ-
պի յածք, եւ երկրորդը դէպի ձեր:

Այսպէս եւ $\frac{6}{8}$ եւ $\frac{2}{2}$ ժամանակները:

ԳԱՍ ԿԻՆԳԵՐՐՈՐԴ.

$\frac{4}{4}$ —2tt.

1 Է : Ն : Մ : Բ : Ն : Է : Ն : Է :
 Ն : Ն : Բ : Մ : Ն : Է ::

2 Է : Ն : Մ : Բ : Ն : Է : Ն : Է :
 Ն Ն Ն Ն Ն Ն Ն Ն Ն Ն :

3 Է : Ն : Մ : Բ : Ն : Ն : Ն : Ն : Ն :
 Ն — — — — — — — — — —

Ն : Ն : Է ::

$\frac{5}{4}$ —2tt.

1 Է : Ն : Մ : Բ : Ն : Է : Ն : Է :
 Ն Ն Ն Ն Ն Ն Ն Ն Ն Ն Ն Ն :

Ն : Բ : Մ : Ն : Ն ::

Ն Ն Ն Ն Ն :

2 Է : Ն : Մ : Բ : Ն : Է : Ն : Է :
 Ն — — — — — — — — — —

Ն : Բ : Մ : Ն : Ն ::

3 Է : Ն : Մ : Բ : Ն : Ն : Ն : Ն : Ն :
 Ն : Ն : Է ::

ԼԵ ԼԵ : Դ Դ = ԼԵ ԼԵ : ԼԵ ԼԵ :
 Դ Դ : Դ Դ : Դ Դ : Դ Դ :

$\frac{4}{4}$ —2tr.

2 Լ Լ Լ Լ : Դ Դ Դ Դ : Դ Դ Դ Դ :
 Լ Լ Լ Լ Լ Լ Լ Լ Լ Լ Լ Լ Լ Լ :
 Դ Դ Դ Դ : ԼԵ ԼԵ ԼԵ ԼԵ : Դ Դ Դ Դ :
 Լ Լ Լ Լ Լ Լ Լ Լ Լ Լ Լ Լ Լ Լ :
 Դ Դ Դ Դ : Լ Լ Լ Լ : Դ Դ Դ Դ :
 Լ Լ Լ Լ Լ Լ Լ Լ Լ Լ Լ Լ Լ Լ :
 Լ Լ Լ Լ : Դ Դ Դ Դ : Լ Լ Լ Լ :
 Լ Լ Լ Լ Լ Լ Լ Լ Լ Լ Լ Լ Լ Լ :

$\frac{5}{4}$ —3trtr.

3 Լ Լ Լ Լ : Լ Լ Լ Լ : Լ Լ Լ Լ : Լ Լ Լ Լ :
 Լ Լ Լ Լ : Լ Լ Լ Լ Լ Լ Լ Լ : Լ Լ Լ Լ :
 4 Լ Լ Լ Լ : Լ Լ Լ Լ : Լ Լ Լ Լ : Լ Լ Լ Լ :
 Լ Լ Լ Լ : Լ Լ Լ Լ : Լ Լ Լ Լ : Լ Լ Լ Լ :

ՎԱՐԺՈՒԹԻՒՆ (Էրդյան)․

$\frac{2}{4}$ —2tr.

5 { Լ Լ : Լ Լ : Լ Լ : Լ Լ : Լ Լ : Լ Լ :
 Լ Լ : Լ Լ : Լ Լ : Լ Լ : Լ Լ : Լ Լ :
 Լ Լ Լ Լ Լ Լ Լ Լ Լ Լ Լ Լ Լ Լ :

$\frac{4}{4}$ —24ր.—Չեղջ:

1 և և թ : և թ : և թ ք : ք ք :
 Բարձ րա ցիր փո, վէ, բարձ րա ցիր է, բէ,
 թ ք ք : ք ք : ք և ք :
 բարձ րա ցիր վէ, խո, բարց րա ցիր
 ք ք : և և ք : ք ք : և և ք :
 բէ, նէ, բարձ րա ցիր խո, պա, բարձ րա ցիր
 ք ք : օ : և և ք : ք ք : և և ք :
 նէ, փո, ցած րա ցիր փո, նէ, ցած րա ցիր
 ք ք : և և ք : ք ք : և և ք :
 պա, խո, ցած րա ցիր նէ, բէ, ցած րա ցիր
 ք ք : ք և ք : ք ք : և և ք :
 խո, վէ, ցած րա ցիր բէ, է, ցած րա ցիր
 ք ք : :
 վէ, փո,

ԱՂՈԹՔ ՄԱՆԿԱՆՑ:

$\frac{3}{4}$ —Չեղջ.—Չեղջ:

4 { և թ : ք ք : ք ք : ք ք : ք ք :
 { և թ : և ք : և ք : ք ք : և և ք :
 Ո՛վ եր կըն քի երկ րի Տէր, Դու մեր բա-
 { և թ : և թ : ք ք : ք ք : և և ք :
 { ք ք : և թ : և ք : և ք : ք ք :
 րի Հայր, խընդ րու մենք քեզ, մաղ Թանք նե րըս

20204

Ը Ը Ը Ը : Թ Թ Թ : Թ Թ Թ :
 Թ Ը Ը Թ : Թ Ը Թ : Ը Թ Թ :
 Հե ուի աջ խար Հե ե կաւ ծի ծեռ նիկ :

Ը Թ Ը Թ : Ը Թ Թ : Թ Ը Թ :
 Ը Թ Ը Թ : Ը Թ Թ : Թ Ը Թ :
 Բա ըով դուն ե կար, գար նան կա ըա պետ :

Ը Ը : Ը Ը Թ : Թ Թ Թ : Թ Թ :
 Թ Ը : Ը Թ Թ : Ը Թ Ը Թ : Թ Թ :
 Բուն շի նող նե ըից ա մե նից վար պետ :

ԴԱՍ ՏԱՍՆԵՒՄԻԵՐՈՐԴ.

ՎԱՐԺՈՒԹԻԻՆՔ Ը Ի Գ Թ :

$\frac{5}{4}$ —2½—...—ժեռաժեռ :

1 Ը Թ : Թ Թ : Թ Ը : Թ Ը : Թ Ը :
 Թ Թ : Թ Թ : Ը Ը Ը : :

$\frac{4}{4}$ —Օնդ—...—ժեռ :

2 Ը Թ : Թ Թ : Թ Թ : Թ Թ : Ը Ը : Ը Ը :
 Թ Թ : Թ Թ : Ը Ը : Ը Թ : Թ Թ : Ը Ը : Ը Թ :

ԱՐՏՈՒՏ:

3/4 — Զգր. — Գեղ.:

{	ճ	ճ	ճ :	բ	բ :	բ	ճ	ճ :	բ	բ :
{	բ	բ	բ :	ճ	բ :	ճ	բ	բ :	ճ	բ :
	Ար	տու	տիկ	ին	չո՛ւ	թը	չու	մես	վեր	վեր,
{	ճ	ճ	բ :	ճ	բ :	բ	բ	բ :	բ	բ :
{	բ	բ	բ :	բ	բ :	ճ	ճ	ճ :	ճ	բ :
	եր	կրն	քէն	ա	սու՛մ	ես	տը	խուր	տա	զեր,
{	բ	բ	բ :	բ	բ :	ճ	ճ	ճ :	բ	բ :
{	բ	բ	բ :	բ	բ :	բ	բ	բ :	բ	բ :
	պար	տէզ	ու	այ	զի	ին	չո՛ւ	չես	զը	նում,
{	ճ	բ	բ :	ճ	բ :	բ	ճ	բ :	բ	բ :
{	բ	բ	բ :	բ	բ :	բ	բ	բ :	բ	բ :
	քըն	քոյ՛	ձա	զե	ըրդ	ո՛ր	տեղ	ես	հա	նում:

ԴԱՍ ՏԱՍՆԵՐԵԿԵՐՈՐԴ.

ՎԱՐԺՈՒԹԻՒՆՔ. — Կց ը

4/4 — Զգր. — Գեղ.:

1	ճ	ճ :	բ	բ :	ճ	բ :	բ	բ :	ճ	բ :
Ա	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
ճ	բ :	բ	բ :	ճ	բ :	բ	բ :	բ	բ :	բ
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—

ԱՂՕԹԻ ԵՐԵԿՈՑԵԱՆ.

5/4—2 $\frac{1}{2}$.

4 {

Ռ Ռ : Ք Ռ : Ք Ռ : Ք Ռ : Ք Ռ : Ք Ռ : Ք Ռ :
 Հրեշ տակ զուարթուն հը զոր պա հա պան
 Ռ Ռ : Ք Ռ : Ք Ռ : Ք Ռ : Ք Ռ : Ք Ռ : Ք Ռ :
 մեր որ զտիւն ող ջոյն ըղ մեղ խնա-
 Ռ Ռ : Ք Ռ : Ք Ռ : Ք Ռ : Ք Ռ : Ք Ռ : Ք Ռ :
 մե ցեր, ի մուտս արփւոյն դու լոյս ան-
 Ք Ք : Ք Ք : Ք Ք : Ք Ք : Ք Ք : Ք Ք : Ք Ք :
 ըստ ուեր ես մեր ան մուտ ա րեւ
 Ք Ք : Ք Ք : Ք Ք : Ք Ք : Ք Ք : Ք Ք : Ք Ք :
 կաց ցես մեղ այս գի շեր քուն քաղցր ան-
 Ք Ք : Ք Ք : Ք Ք : Ք Ք : Ք Ք : Ք Ք : Ք Ք :
 փորձ շնոր հեա ի փառս Աս տու ծոյ
 Ք Ք : Ք Ք : Ք Ք : Ք Ք : Ք Ք : Ք Ք : Ք Ք :
 եւ ըղ ծը նողս հոգւոյ եւ մարմնոց
 Ք Ք : Ք Ք : Ք Ք : Ք Ք : Ք Ք : Ք Ք : Ք Ք :
 կե ցո՛ւ :

ԴԱՍ ՏԱՍՆԵՒՉՈՐՍԵՐՈՐԴ.

ՎԱՐԺՈՒԹԻՒՆՔ — Էջ 1:

 $\frac{4}{4}$ — 2/4 — 2/4:

1

ՊԱՐՏԵՁ.

 $\frac{4}{4}$ — 2/4:

2

Իս ւէ վեր կա ցէք, գնանք պարտէղ քա ղերք

վարդ, ծա ղիկ ներ, փունջ փունջ կա պերք,

{ Է Բ Բ : Բ Թ : Է Բ : Է Բ :
 Բ Բ Բ : Բ Բ : Է Բ : Է Բ :
 տա նենք նու ի բենք մեր հա գեւոր

{ Է Բ Բ : Բ :
 Է Բ Բ : Բ :
 ծը նող նե բին:

Ութնեակ.

Ութն ձայնանիշներ, կարգով գրած եւ աստիճանաբար՝ կ'կոչուին ութնեակ:

1 Է Բ Բ Բ Բ Բ Բ Բ
 2 Բ Բ Բ Բ Բ Բ Բ Բ
 3 Բ Բ Բ Բ Բ Բ Բ Բ
 4 Բ Բ Բ Բ Բ Բ Բ Բ

Այս ութնեակը, որի ձայները ցածրից բարձրանում են, կոչվում է բարձրացող ութնեակ (եւ եւ էջ):

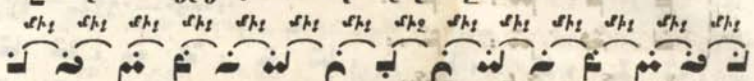
1 Է Բ Բ Բ Բ Բ Բ Բ
 2 Բ Բ Բ Բ Բ Բ Բ Բ

Իսկ այն ութնեակ, որի ձայները բարձրից իջնում են, կոչվում է իջնող ութնեակ (եւ եւ էջ):

1 Է Բ Բ Բ Բ Բ Բ Բ
 2 Բ Բ Բ Բ Բ Բ Բ Բ

ՄԻՋՈՅ ԿԱՄ ԱՍՏԻՃԱՆ.

Երկու ձայների հեռաւորութիւնը միմեանցից կոչ-
վումէ Բը-ց կամ աստիճան, օրինակ՝ քոյե եւ էի, փէ եւ Բէէ
ևն. միմեանցից հեռաւորութիւնը:

Ութնեակների մէջ ձայները ուրիշ անուններ են
ստանում. օրինակ՝ բարձրացող ութնեակի առաջին
ձայնը կոչվումէ Բու, երկրորդը երկու, երրորդը—
երբու, չորրորդը— Կառու, հինգերորդը— հնգու, վե-
ցերորդը— վեցու. եօթներորդը— եօթնու, ութերորդը
— ութնու: Նոյնը լինումէ եւ իջնող ութնեակների
ժամանակ, առաջինը կոչվումէ Բու, երկրորդը— եր-
կու եւն: Ութնեակի մէջ Բուից—երկուից, երկուից
երբուից, Կառուից—հնգուից, հնգուից—վեցուից, վե-
ցուից—եօթնուից, միջոցները մեծ են եւ կոչվում են
ամբողջ աստիճաններ, իսկ երբուից—քառեակը եւ
եօթնուից—ութեակը փոքր միջոց են եւ կոչվում են
կէս աստիճան:

ՕՐԻՆԱԿՆԵՐ.

{	♯ — ութնեակ	$\frac{1}{2}$	}
	♮ — եօթնեակ	1	
	♭ — վեցեակ	1	
	♮ — հնգեակ	1	
	♮ — քառեակ	$\frac{1}{2}$	
	♯ — երբեակ	1	
	♮ — երկեակ	1	
	♮ — միակ		

ԴԱՍ ՏԱՍՆԵԻՎԻՆԳԵՐՈՐԴ.

Ասորը (1) արևադարձային նշանի գործածությունը:

Ստորի տեւողութիւնը սուղի (0) վերաբերութեամբ $\frac{1}{8}$ մասնէ. կամ մի բաղխման ($\frac{1}{4}$) կէսն է: Եւ դրուելով մի ձայնանիշի վերայ ցոյց է տալի կէս բաղխում տեւողութիւն. մէկ—բաղխում կազմելու համար կը հարկաւորի դարձեալ մի ստոր: օրինակ

$$\begin{aligned} \overset{\cdot}{\underset{\cdot}{\text{ա}}} &= \frac{1}{2} \text{ բաղխում} \\ \overset{\cdot}{\underset{\cdot}{\text{բ}}} &= \frac{1}{2} \text{ բաղխում} \end{aligned} \left(\overset{\cdot}{\underset{\cdot}{\text{ա}}} + \overset{\cdot}{\underset{\cdot}{\text{բ}}} = 1 \text{ բաղխման:} \right)$$

Գոքա գրվում են միասին եւ ստորը փոխանակ երկուսի վերայ առանձին առանձին դրուելու: դրուելու միայն առաջին ձայնանիշի վերայ. իսկ միւսի վերայ դրութեամբ է իմացվում: օրինակ $\overset{\cdot}{\underset{\cdot}{\text{ա}}}$:

ՎԱՐԺՈՒԹԻՒՆՆԵՐ:

$\frac{1}{4}$ —247.

1 $\overset{\cdot}{\underset{\cdot}{\text{ա}}} \overset{\cdot}{\underset{\cdot}{\text{բ}}} \overset{\cdot}{\underset{\cdot}{\text{գ}}} \overset{\cdot}{\underset{\cdot}{\text{դ}}} : \overset{\cdot}{\underset{\cdot}{\text{ե}}} \overset{\cdot}{\underset{\cdot}{\text{զ}}} \overset{\cdot}{\underset{\cdot}{\text{է}}} \overset{\cdot}{\underset{\cdot}{\text{ը}}} \overset{\cdot}{\underset{\cdot}{\text{թ}}} :$
 $\overset{\cdot}{\underset{\cdot}{\text{ր}}} \overset{\cdot}{\underset{\cdot}{\text{ա}}} \overset{\cdot}{\underset{\cdot}{\text{բ}}} \overset{\cdot}{\underset{\cdot}{\text{գ}}} : \overset{\cdot}{\underset{\cdot}{\text{դ}}} \overset{\cdot}{\underset{\cdot}{\text{է}}} \overset{\cdot}{\underset{\cdot}{\text{ը}}} \overset{\cdot}{\underset{\cdot}{\text{թ}}} \overset{\cdot}{\underset{\cdot}{\text{ա}}} :$

$\frac{2}{4}$ —Օ27.

2 $\overset{\cdot}{\underset{\cdot}{\text{ա}}} \overset{\cdot}{\underset{\cdot}{\text{բ}}} \overset{\cdot}{\underset{\cdot}{\text{գ}}} : \overset{\cdot}{\underset{\cdot}{\text{դ}}} \overset{\cdot}{\underset{\cdot}{\text{է}}} \overset{\cdot}{\underset{\cdot}{\text{ը}}} \overset{\cdot}{\underset{\cdot}{\text{թ}}} : \overset{\cdot}{\underset{\cdot}{\text{ա}}} \overset{\cdot}{\underset{\cdot}{\text{բ}}} \overset{\cdot}{\underset{\cdot}{\text{գ}}} ::$

$\frac{3}{4}$ —247.

3 $\overset{\cdot}{\underset{\cdot}{\text{ա}}} \overset{\cdot}{\underset{\cdot}{\text{բ}}} \overset{\cdot}{\underset{\cdot}{\text{գ}}} : \overset{\cdot}{\underset{\cdot}{\text{դ}}} \overset{\cdot}{\underset{\cdot}{\text{է}}} \overset{\cdot}{\underset{\cdot}{\text{ը}}} : \overset{\cdot}{\underset{\cdot}{\text{թ}}} \overset{\cdot}{\underset{\cdot}{\text{ա}}} \overset{\cdot}{\underset{\cdot}{\text{բ}}} : \overset{\cdot}{\underset{\cdot}{\text{գ}}} \overset{\cdot}{\underset{\cdot}{\text{դ}}} \overset{\cdot}{\underset{\cdot}{\text{է}}} :$
 $\overset{\cdot}{\underset{\cdot}{\text{ը}}} \overset{\cdot}{\underset{\cdot}{\text{թ}}} \overset{\cdot}{\underset{\cdot}{\text{ա}}} ::$

Բ՛ւ Բ՛ւ Բ՛ւ Բ՛ւ : Բ՛ւ Բ՛ւ Բ՛ւ Բ՛ւ :
 Լա Լա Լա Լա Լա Լա Լա Լա :
 Բ՛ւ Բ՛ւ Բ՛ւ Բ՛ւ : Բ՛ւ Բ՛ւ Բ՛ւ Բ՛ւ : Բ՛ւ :
 Լա Լա Լա Լա Լա Լա Լա Լա :

2/4—ՅԻՊԻՊԻ:

3 Բ՛ւ Բ՛ւ : Բ՛ւ Բ՛ւ : Բ՛ւ Բ՛ւ : Բ՛ւ Բ՛ւ :
 Լա Լա Լա Լա Լա Լա Լա Լա :
 Բ՛ւ Բ՛ւ : Բ՛ւ Բ՛ւ : Բ՛ւ Բ՛ւ : Բ՛ւ Բ՛ւ : Բ՛ւ Բ՛ւ :
 Լա Լա Լա Լա Լա Լա Լա Լա :
 Բ՛ւ Բ՛ւ : Բ՛ւ Բ՛ւ : Բ՛ւ Բ՛ւ : Բ՛ւ Բ՛ւ : Բ՛ւ Բ՛ւ :
 Լա Լա Լա Լա Լա Լա Լա Լա :
 Բ՛ւ Բ՛ւ : Բ՛ւ Բ՛ւ : Բ՛ւ Բ՛ւ : Բ՛ւ Բ՛ւ :
 Լա Լա Լա Լա :

ՏԱՐՈՒԱՅ ԵՂԱՆԱԿՆԵՐԸ.

4/4—ՉԻՉ:

4 Բ՛ւ Բ՛ւ Բ՛ւ Բ՛ւ : Բ՛ւ Բ՛ւ
 Մարտըն տալիս էձըն ծաղիկ ապրիլ կապոյտ
 Բ՛ւ Բ՛ւ : Բ՛ւ Բ՛ւ Բ՛ւ Բ՛ւ :
 մանու շակ մայի սինբաց վուժէ վարդը
 Բ՛ւ Բ՛ւ Բ՛ւ Բ՛ւ :
 սոխակ երգում մանու շակ:

ԴԱՍ ՏԱՍՆԵՒԵՐՆԵՐՈՐԴ.

 $\frac{4}{4}$ —2/4.

1 ԼՆ ԼՆ ԼՆ ԼՆ : ԼՆ ԼՆ ԼՆ ԼՆ :
 Լ Լ Լ Լ Լ Լ Լ Լ Լ

 $\frac{2}{4}$ —2/4.

2 ԼՆ ԼՆ : ԼՆ ԼՆ : ԼՆ ԼՆ : ԼՆ ԼՆ :
 Լ Լ Լ Լ Լ Լ Լ Լ Լ Լ

ԼՆ ԼՆ : ԼՆ ԼՆ : ԼՆ ԼՆ : ԼՆ ԼՆ :
 Լ Լ Լ Լ Լ Լ Լ Լ Լ Լ

ԼՆ ԼՆ : ԼՆ ԼՆ : ԼՆ ԼՆ : ԼՆ ԼՆ :
 Լ Լ Լ Լ Լ Լ Լ Լ Լ Լ

ԼՆ ԼՆ : ԼՆ ԼՆ : ԼՆ ԼՆ : ԼՆ ԼՆ :
 Լ Լ Լ Լ Լ Լ Լ Լ Լ Լ

 $\frac{2}{4}$ —3/4.

3 ԼՆ ԼՆ : ԼՆ ԼՆ : ԼՆ ԼՆ : ԼՆ ԼՆ :
 Լ Լ Լ Լ Լ Լ Լ Լ Լ Լ

ԼՆ ԼՆ : ԼՆ ԼՆ : ԼՆ ԼՆ :
 Լ Լ Լ Լ Լ Լ :

4 ԼՆ ԼՆ : ԼՆ ԼՆ : ԼՆ ԼՆ : ԼՆ ԼՆ :
 Լ Լ Լ Լ Լ Լ Լ Լ Լ Լ

2 2 : 2 2 : 2 2 : 2 2 :
 1 1 1 1 1 1 1 1
 2 2 : 2 2 : 2 :
 1 1 1 1 1

5 2 2 : 2 2 : 2 2 : 2 2 :
 1 1 1 1 1 1 1 1

ԳՈՐԾԻՆ.

2/4 - 3/4

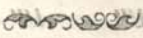
{ 2 : 2 2 : 2 . : 2 : 2 : 2 2 :
 { 2 : 2 2 : 2 . : 2 2 : 2 2 :
 Գեռ սա ըե բուժ ձլւն է վայ լուժ
 { 2 : 2 2 : 2 . : 2 2 : 2 2 :
 { 2 : 2 2 : 2 . : 2 2 : 2 2 :
 բայց գա բուժն է այդ սլաս ճա ուա

2 2 : 2 2 : 2 2 : 2 2 :
 { 2 2 : 2 2 : 2 2 : 2 2 :
 ա մեճ կո ղ մից լուր է թա-

{ 2 : 2 2 : 2 : 2 2 : 2 :
 { 2 : 2 2 : 2 : 2 2 : 2 :
 վուժ բո լոր բնու թլւնն

{ 2 2 : 2 : 2 2 : 2 : 2 :
 { 2 2 : 2 : 2 2 : 2 : 2 :

արթ նայ նուժ արթ նայ նուժ

ԴԱՍ ՏԱՍՆԵՒՈՒԹՆԵՐՈՐԴ.

ԿԻՍԱԶԱՅՆ.

Իւրաքանչիւր ձայն, բացի ամբողջապէս, կարելի է նաեւ կէս ձայնով բարձրանալ եւ իջնել: Իւրաքանչիւր ձայն բաղկացած է երկու կիսաձայնից եւ որեւիցէ ձայնից կէս աստիճան բարձրանալ միեւնոյն է, թէ նորանից մի աստիճան բարձր ձայնից կէս ձայն իջնել. օրինակ, ա էջ կէս աստիճան բարձրանալ միեւնոյն է ա էջ կէս աստիճան իջնել: Այս պատճառաւ այդ կիսաձայնի նշանը (°) գործ է ածւում երկուսի համար եւս: Օրինակի համար, այդ նշանը գրուելով որեւիցէ մի ձայնանիշի վերայ ցոյց է տալի կամ այդ ձայնից կէս աստիճան բարձր, կամ նորանից մի աստիճան բարձր ձայնանիշից կէս ձայն ցածր: Երբ կէս ձայն բարձր է ցոյց տալիս, կոչւումէ կիւմբ, եւ երբ կէս աստիճան ցածր, կոչւումէ կիւմար:

Երբ ութնեակի մէջ մէկ ձայնանիշ գրուած է իւր տեղը եւ իւր վերայ ունի այդ կիսաձայնը, նշանակումէ այդ ձայնանիշը բարձրացրած է կէս աստիճան. ուստի եւ կոչւումէ այդ ձայնանիշի անուամբ կիւմբ, իսկ երբ ութնեակի մէջ մի ձայնանիշ գրուած է այդ նշանով իւրանից մի աստիճան բարձր ձայնանիշի տեղ, նորա անունով կկոչուի կիւմար:

3 𐌲 𐌴 : 𐌴 𐌴 : 𐌴 𐌴' : 𐌴 𐌴 : 𐌴 𐌴 : 𐌴 :
 փօ, է, վէ, բէ, խօ, բէ, խօ, բէ, վէ, է, փօ :

4 𐌲 𐌴 : 𐌴 𐌴 : 𐌴 𐌴' : 𐌴 𐌴 : 𐌴 𐌴 : 𐌴 𐌴 : 𐌴 :
 փօ, է, վէ, բէ, խօ, նէ, խօ, բէ, խօ, նէ, պա, փօ :

$\frac{5}{4}$ —24r.

5 { 𐌲 𐌴 𐌴 : 𐌴 𐌴 𐌴 : 𐌴 𐌴 𐌴 : 𐌴 𐌴 𐌴 :
 𐌲 𐌴 𐌴 : 𐌴 𐌴 𐌴 : 𐌲 𐌴 𐌴 : 𐌴 𐌴 𐌴 :

Ազնիւ ըն կեր մեռա նու մեմ բայց հան գիտ եմ

{ 𐌲 𐌴 𐌴 : 𐌴 𐌴 𐌴 : 𐌴 𐌴 𐌴 : 𐌴 𐌴 𐌴 : 𐌲 𐌴 𐌴 :
 𐌴 𐌴 𐌴 : 𐌴 𐌴 𐌴 : 𐌴 𐌴 𐌴 : 𐌴 𐌴 𐌴 : 𐌲 𐌴 𐌴 :

ես հոգ ւով, իմ թըշ նա միքս եսօրհ նու մեմ

{ 𐌲 𐌴 𐌴 : 𐌴 𐌴 𐌴 : 𐌴 𐌴 𐌴 : 𐌴 𐌴 𐌴 : 𐌴 𐌴 𐌴 :
 𐌲 𐌴 𐌴 : 𐌴 𐌴 𐌴 : 𐌴 𐌴 𐌴 : 𐌴 𐌴 𐌴 : 𐌲 𐌴 𐌴 :

օրհ նու մեմ քեզ Աստու ծով, իմ թըշ նա միքս

{ 𐌴 𐌴 𐌴 : 𐌲 𐌴 𐌴 : 𐌴 𐌴 𐌴 : 𐌴 𐌴 𐌴 : 𐌴 𐌴 𐌴 :
 𐌴 𐌴 𐌴 : 𐌲 𐌴 𐌴 : 𐌴 𐌴 𐌴 : 𐌴 𐌴 𐌴 : 𐌲 𐌴 𐌴 :

եսօրհ նու մեմ օրհ նու մեմ քեզ Աստու ծով :

ԴԱՍ ՏԱՍՆԵՒԻՆՆԵՐՈՐԴ.

ԵՐԿՍՏՈՐ (") ՏԵՒՈՂԱԿԱՆ ՆՇԱՆԸ :

Երկատորի տեւողութիւնն է բազիսման քառօրդը, այն է՝ սուղի վերաբերող թեամբ $\frac{1}{16}$ մասը. ուստի մի բազիսում կազմելու համար չորս երկատոր կհարկաւորի :

ՕՐԻՆԱԿ .

$$\begin{aligned} \text{մ} + \text{մ} + \text{մ} + \text{մ} &= \text{մմմմ} = \text{մմմմ} : \\ \frac{1}{16} + \frac{1}{16} + \frac{1}{16} + \frac{1}{16} &= \frac{4}{16} = \frac{1}{4} : \end{aligned}$$

Երկստորը ստորի նման միայն կգրուի առաջին ձայնանիշի վերայ եւ միւսերի վերայ զօրութեամբ կիմացուի :

ՎԱՐԺՈՒԹԻՒՆՔ .

$\frac{2}{4}$ - Յարդար .

1 $\text{մ} \text{մ} \text{մ} \text{մ}$ $\text{մ} \text{մ} \text{մ}$: $\text{մ} \text{մ} \text{մ}$ $\text{մ} \text{մ}$: մ : $\text{մ} \text{մ} \text{մ} \text{մ}$ մ :
 Լ ա Լ ա Լ ա Լ ա Լ ա Լ ա Լ ա

$\text{մ} \text{մ} \text{մ} \text{մ}$ մ : $\text{մ} \text{մ} \text{մ}$ մ : $\text{մ} \text{մ} \text{մ} \text{մ}$ մ : $\text{մ} \text{մ} \text{մ} \text{մ}$ մ :
 Լ ա Լ ա Լ ա Լ ա Լ ա Լ ա Լ ա

ԳԻՒՂԱՅՈՒՆ ԵՐԳ .

$\frac{2}{4}$ - Յարդար .

2 $\text{մ} \text{մ}$ մ : $\text{մ} \text{մ} \text{մ} \text{մ}$ $\text{մ} \text{մ}$: մ : : $\text{մ} \text{մ}$ $\text{մ} \text{մ}$:
 Գ է - հ , ք ա շ ե շ ե ց է ք ի մ գոյգեղ

մ : $\text{մ} \text{մ} \text{մ}$ $\text{մ} \text{մ}$: $\text{մ} \text{մ} \text{մ} \text{մ}$ մ : մ :
 ն եր օ բ ա Վ ա բ ը վ ա բ ե ց է ք

$\text{մ} \text{մ} \text{մ} \text{մ}$ մ : $\text{մ} \text{մ} \text{մ} \text{մ}$ մ : մ մ մ : մ :
 խ ո վ ու ձ ե Լ ի չ Ժ ա ն գ ո ա ե լ ե ն

$\text{մ} \text{մ} \text{մ} \text{մ}$ մ : $\text{մ} \text{մ} \text{մ}$ մ : $\text{մ} \text{մ} \text{մ} \text{մ}$ մ : մ : մ :
 հ ո դ ու մ պ է ա ք է ս պ ի տ ա կ ա ց ն ե լ :

ԴԱՍ ԲՍԱՆԵՐՈՐԴ.

ԵՌԱԶԱՅՆԻՔ:

Երբեմն պատահում են մի բաղիման մէջ երեք ձայնանիշներ, նոքա գրվում եւ երգվում են հետեւեալ կերպով:

Առաջին՝ եթէ երեքն էլ մի բաղիման մէջ հաւասարապէս երգվում են, այն ժամանակ գրվում են այսպէս:

ա՛ա՛ա՛ ա՛ա՛ա՛ ա՛ա՛ա՛ ա՛ա՛ա՛ ա՛ա՛ա՛ :

Երբեմն եւ գլխին կը դրուին երէ՛ թուանշանը:

Երկրորդ՝ եթէ հաւասարապէս երգուին, ապա նոցանից մէկն անպատճառ կերկարի: Եթէ առաջինը երկարի կը դրուի նորա վերայ «փփ» եւ միւսերի վերայ երկփփ: ա՛ա՛ա՛ ա՛ա՛ա՛ ա՛ա՛ա՛ ա՛ա՛ա՛ ա՛ա՛ա՛ :

Երրորդ՝ եթէ վերջինը երկարի, այն ժամանակ առաջինի վերայ կգրուի երկփփ, իսկ վերջինի վերայ փփ: ա՛ա՛ա՛ ա՛ա՛ա՛ ա՛ա՛ա՛ ա՛ա՛ա՛ ա՛ա՛ա՛ ա՛ա՛ա՛ :

Չորրորդ՝ եթէ միջինը երկարի, այն ժամանակ միջինի վերայ կը դրուի «փփ», իսկ միւսերի վերայ երկփփ: ա՛ա՛ա՛ ա՛ա՛ա՛ ա՛ա՛ա՛ ա՛ա՛ա՛ ա՛ա՛ա՛ ա՛ա՛ա՛ :

$\frac{1}{2}$ $\frac{1}{2}$: $\frac{1}{2}$ $\frac{1}{2}$ $\frac{1}{2}$ $\frac{1}{2}$: :
 $\frac{1}{2}$ $\frac{1}{2}$ $\frac{1}{2}$ $\frac{1}{2}$ $\frac{1}{2}$ $\frac{1}{2}$:

6 $\frac{1}{2}$ $\frac{1}{2}$ $\frac{1}{2}$ $\frac{1}{2}$: $\frac{1}{2}$ $\frac{1}{2}$ $\frac{1}{2}$ $\frac{1}{2}$
 $\frac{1}{2}$ $\frac{1}{2}$ $\frac{1}{2}$ $\frac{1}{2}$ $\frac{1}{2}$ $\frac{1}{2}$

$\frac{1}{2}$ $\frac{1}{2}$: $\frac{1}{2}$ $\frac{1}{2}$ $\frac{1}{2}$ $\frac{1}{2}$ $\frac{1}{2}$ $\frac{1}{2}$: :
 $\frac{1}{2}$ $\frac{1}{2}$ $\frac{1}{2}$ $\frac{1}{2}$ $\frac{1}{2}$ $\frac{1}{2}$:

7 $\frac{1}{2}$ $\frac{1}{2}$ $\frac{1}{2}$ $\frac{1}{2}$: $\frac{1}{2}$ $\frac{1}{2}$ $\frac{1}{2}$ $\frac{1}{2}$
 $\frac{1}{2}$ $\frac{1}{2}$ $\frac{1}{2}$ $\frac{1}{2}$ $\frac{1}{2}$ $\frac{1}{2}$

$\frac{1}{2}$ $\frac{1}{2}$: $\frac{1}{2}$ $\frac{1}{2}$ $\frac{1}{2}$ $\frac{1}{2}$ $\frac{1}{2}$ $\frac{1}{2}$: :
 $\frac{1}{2}$ $\frac{1}{2}$ $\frac{1}{2}$ $\frac{1}{2}$ $\frac{1}{2}$ $\frac{1}{2}$:

ԴԱՍ ՔՍԱՆԵՒՄԻԵՐՈՐԴ.

ՏԵՒՈՂԱԿԱՆ ԹԱԻ (Ի) ՆՇԱՆԸ:

Թաւ նշանի տեւողութիւնը մի բաղխման մէջ $\frac{5}{4}$ է, իսկ սուղի վերաբերութեամբ $\frac{5}{46}$ մասն է. ուստի մի բաղխման կազմելու համար հարկաւոր կլինի դարձեալ մի բաղխման վերաբերութեամբ $\frac{1}{4}$, իսկ սուղի — $\frac{1}{46}$:

$$\frac{1}{2} + \frac{1}{2} = \frac{1}{1} = \frac{1}{1} :$$

$$\frac{5}{46} + \frac{1}{46} = \frac{6}{46} = \frac{3}{23} :$$

ՎԱՐԺՈՒԹԻՒՆՔ :

$\frac{4}{4}$ — 2 Է.

1 $\frac{1}{2}$ $\frac{1}{2}$ $\frac{1}{2}$ $\frac{1}{2}$: $\frac{1}{2}$ $\frac{1}{2}$ $\frac{1}{2}$ $\frac{1}{2}$: :
 $\frac{1}{2}$ $\frac{1}{2}$: $\frac{1}{2}$ $\frac{1}{2}$ $\frac{1}{2}$ $\frac{1}{2}$: $\frac{1}{2}$ $\frac{1}{2}$ $\frac{1}{2}$: :

օձ ք : օձ² ք² : ք ք² : ք² ք :
 բեր մեզ տաքք բերճըըը լող թըռչուն բեր կա -
 ք ք : ք² : :
 Նանչ դաշ տեր :

ԴԱՍ ԲՍԱՆԵԻՐԿՈՒԵՐՈՐԴ.

Կրճատ կէ֊ ֊֊֊ եւ կէ֊ երկ֊֊֊ չափերը :

Երբեմն երկու բաղխումներ կրճատվումեն. եթէ
 առաջին բաղխումն մի ձայնանիշից է բաղկացած եւ
 ունի մի կէ֊ տեւողութիւն, եւ երկրորդը մի կամ
 երկու ձայնանիշից, դարձեալ մի կէ֊տի տեւողու-
 թեամբ եւ այս բաղխման առաջին ձայնանիշը համա-
 նման եւ համաստիճան կրճատվումեն :

Օրինակ { ք² ք² = ք² ք² = ք²
 { ք² ք² = ք² ք² = ք²

ՎԱՐԺՈՒԹԻՒՆՔ :

⁴/₄—Չէր.

1 ք² ք² ք² : ք² ք² : ք² ք² : ք² ք² :
 ք² ք² ք² : ք² ք² ք² : ք² ք² ք² : ք² : :

⁴/₄—Չէր. Բեդ.

2 ք² ք² ք² : ք² ք² ք² : ք² ք² ք² : ք² ք² ք² :
 ք² ք² ք² : ք² ք² ք² : ք² : :

3 ֆձ՝ ֆձ՝ : ֆձ՝ : ֆձ՝ : ֆձ՝ : ֆձ՝ : ֆձ՝ : ֆձ՝ : ֆձ՝ :
 Լա Լա Լա Լա Լա Լա Լա Լա Լա :

4 ֆձ՝ ֆձ՝ : ֆձ՝ ֆձ՝ : ֆձ՝ ֆձ՝ : ֆձ՝ ֆձ՝ : ֆձ՝ ֆձ՝ : ֆձ՝ ֆձ՝ :
 ԼաԼա ԼաԼա ԼաԼա ԼաԼա ԼաԼա ԼաԼա ԼաԼա Լա :

ԻՏԱԼԱՅԻ ԱՂԶԿԱՅ ԵՐԳ:

$\frac{4}{4}$ —24ր.
 { ֆձ՝ ֆձ՝ : ֆձ՝ ֆձ՝ : ֆձ՝ ֆձ՝ : ֆձ՝ ֆձ՝ :
 ֆձ՝ ֆձ՝ : ֆձ՝ ֆձ՝ : ֆձ՝ ֆձ՝ : ֆձ՝ ֆձ՝ :
 Մերհայրե նիք թշուառ ան տէր մեր թըշ նա մուց
 { ֆձ՝ ֆձ՝ : ֆձ՝ ֆձ՝ : ֆձ՝ ֆձ՝ : ֆձ՝ ֆձ՝ :
 ֆձ՝ ֆձ՝ : ֆձ՝ ֆձ՝ : ֆձ՝ ֆձ՝ : ֆձ՝ ֆձ՝ :
 ոտ նա կոխ իւրորդի քը արգկան չու մէ
 { ֆձ՝ ֆձ՝ : ֆձ՝ ֆձ՝ : ֆձ՝ ֆձ՝ : ֆձ՝ ֆձ՝ :
 ֆձ՝ ֆձ՝ : ֆձ՝ ֆձ՝ : ֆձ՝ ֆձ՝ : ֆձ՝ ֆձ՝ :
 Հանել իւր վրէժ քէն, ու ոխ :

ԴԱՍ ԲՍԱՆԵՒԵՐԵԲԵՐՈՐԴ .

ԵՐԳԵՐԻ ԵՂԱՆԱԿՆԵՐ:

Երգերի եղանակները երկու են—առայգ եւ պիսոս (մաժօրնի եւ մինօրնի):

Այն եղանակները որոց ութնեակները ունին երեւակեց պիսոս եւ եօնեակեց պիսոս կէս աստիճան կկոչուին Առայգ:

1 և զ Զ Բ և և և և և և և և և և և և և
 2 Բ և և և և և և և և և և և և և և և և և
 3 և և և և և և և և և և և և և և և և և :

ԲԱՐԻ ԱՌԱՒՕՏ.

5/4—Օ՛նր.

{ և : Բ : զ : Զ : և : և : և : և : և :
 Բ : Զ : և : Զ : և : և : և : և : և :
 Խա զաղ զի շերն մենք անց նե -

{ զ : և : և : և : և : և : և : և : և :
 զ : և : և : և : և : և : և : և : և :
 լով նոր օր կըր կին բա բեւ ենք Դու,

{ և և : զ և : և և : զ և : զ և : զ և :
 զ և : զ և : զ և : զ և : զ և : զ և :
 Տէր որ մեզ միշտ պաշտ պա նեւ եւ մեզ բա-

{ և և : և և : և և : և և : և և : և և :
 և և : և և : և և : և և : և և : և և :
 բիք տա լի ս ես, Գեղ օ բն նեն

{ և և և : և և : և և : և և : և և : և և :
 և և և : և և : և և : և և : և և : և և :
 մե բ բե բա ն ներ, Գեղ օ բն նեն

{ և և : և և : և և : և և : և և : և և :
 և և : և և : և և : և և : և և : և և :
 մե բ եր գեր :

ԱՐԱՔՍԻ ԱՐՏԱՍՈՒՔԸ:

$\frac{3}{4}$ —Օտար.

{ Լ ֆ : ֆ Լ Լ : ֆ Լ : Լ ֆ : Լ ֆ :
 Լ ֆ : ֆ Լ Լ : ֆ Լ : Լ ֆ : Լ ֆ :

Մայր Ա. բաք սի ա փե բո Վ քայ լա -

{ Բ Բ : Բ Բ : Բ Բ : Բ Բ : Բ Բ :
 ֆ ֆ : ֆ ֆ : Լ Լ : Լ Լ : Բ Բ : ֆ ֆ :

մո լոր գը նու մեմ հին հին դա բուց յի -

{ Բ ֆ : Լ Լ : Լ Լ : Լ ֆ : ֆ ֆ :
 ֆ Լ : Լ ֆ : Լ ֆ : Լ ֆ : ֆ ֆ :

շա տա կ ա լեաց մէ ջը պլտ :

{ ֆ ֆ : Լ Լ :
 Բ Բ : Լ Լ :

ուու մեմ :

ԴԱՍ ՔԱՆԵՒՉՈՐՍԵՐՈՐԴ.

ՉԱՓԵՐԻ ՄԱՍԻՆ:

Չափերի ամենագլխաւորների մասին թէեւ խօսել էի, որ շատ են, բայց կրեբենք մենք այստեղ մնացեալ գործածականներն եւս:

- 1 Ամենածանր — ւ. զ.
- 2 Ծանրագոյն — զ. գ.
- 3 Ծանր — զ.

4	Չափաւոր	—	չէր.
5	Միջակ	—	ճջկ.
6	Յորդոր	—	յորդ.
7	Ամենայորդոր	—	ա. յորդ.

ՉԱՅՆԵՐԻ ՉՕՐՈՒԹԵԱՆ ՄԱՍԻՆ:

Չայնէրի զօրութեան ամենագլխաւորների մասին, ինչպէս յայտնի է, ես խօսել էի, այժմ՝ կատիւ մնացեալների մասին:

➤ Այս նշանը ցոյց է տալի հետզհետէ մեղմացնել:

➤ Այս նշանը ցոյց է տալի հետզհետէ ուժովացնել:

Բոլորը = Էւր. { Երբեմն պատահում է քառաձայն եղանակների մէջ միասին երգել:

Աւշացնել = "Ղ. { Երբեմն պատահում է տուած չափից ծանրացնել:

Շտապացնել = շտպ { Երբեմն եւ շտապացնել:

Փոքր առ փոքր = փ. փ.

Ըստ հաճութեան = ըստ հ.

Կէս ձայնով = կ. յ.

Գործ ածել ուժ. = գ. ուժ.

ԸՆԴՀԱՐՈՒՄՆ ԿԱՄ ՓՈՔՐԻԿ ՉԱՅՆԱՆԻՇՆԵՐ:

Չայնագրութեան մէջ գործ են ածվում փոքրիկ ձայնանիշներ, իրբեւ զարգ. ձայնը մեղմ կերպով ընդհարելու համար: Նոքա չափերի հաշուի մէջ չեն մըտ-

նում, այլ միշտ հաշուում են այն ձայնանիշների հետ, որոց մօտ դրած են: —

Ընդհարումները լինում են երեք տեսակ աստղից, վերայից եւ ետեւից: "ձ" "ձ" "ձ" "ճ" "ճ" "ճ":

Առաջի եւ յետեւի ընդհարումները կլինին զանազան ձայնաստիճանի ձայնանիշներ, իսկ վերայինը միշտ իրանից մի աստիճան բարձր ձայնանիշ կլինի:

2/4 — Նասնր.

'ճ' 'ճ': 'ձ' "ձ": 'ճ' 'ճ': "ձ": 'ձ' 'ձ':
 'ճ' 'ճ': 'ձ': "ձ" "ձ": 'ձ' "ձ": 'ձ' 'ճ':
 'ճ' 'ձ': 'ճ' 'ճ': 'ճ' 'ճ':

ԱՂՔԱՏ ԿԻՆ:

2/4 — Չէբ.

'ճ' 'ճ': 'ձ' "ձ": 'ճ' 'ճ': "ձ": 'ձ' 'ձ':
 Յուրորը փրջից ձրմեռ սաս աիկձիւնը ծածկեց գետի-
 մ, 'ձ' "ձ": 'ճ': 'ձ' "ձ": 'ճ' 'ճ':
 նը ամե նայնմարդ մըտաւ իւրտուն պատըսպարուիլ
 'ճ' 'ճ':
 ցըրաի ցը:

ԴԱՍ ԲՍԱՆԵԻՅԻՆԳԵՐՈՐԴ.

ԵՐԱԺՇՏԱԿԱՆ ԶԱՆԱԶԱՆ ՆՇԱՆՆԵՐ:

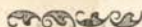
1 Ա.յս նշանը կոչվում է կապ, եւ դրուելով երկու կամ աւելի բաղխումների վերայ, ցոյց է

տեղը, ապա նորից կրկնուելով եզանակը, առանց
առանձնապես երգելոյ, երկրորդապես պէտքէ եր-
գուի:

♩ ̣̣̣ ̣̣̣ ♩ ̣̣̣ ̣̣̣ ♩ ̣̣̣ ̣̣̣ ̣̣̣ ̣̣̣ :

5 Այս նշանը (:) կոչվումէ Բաժանձան կէտեր, որոնք
գործածուելով եզանակի գլուխիւնները բաժա-
նումեն միմեանցից:

$\frac{4}{4}$ ♩ ♩ ̣̣̣ ̣̣̣ : ̣̣̣ ̣̣̣ ̣̣̣ ̣̣̣ : $\frac{5}{4}$ ♩ ̣̣̣ :
̣̣̣ ̣̣̣ : $\frac{2}{4}$ ̣̣̣ ̣̣̣ : ̣̣̣ ̣̣̣ : ̣̣̣ : ̣̣̣ : ̣̣̣ :

6 Այս նշանը (:) կոչվումէ Վերջակէտ եւ եզանակների
վերջերն են գրվում: ♩ ♩̣̣̣ ̣̣̣ ♩ :

7 Այս նշանը (') կոչվումէ Խաչ եւ գրուելով որեւ-
իցէ ձայնանիշի վերայ, ցոյց կտայ նոյն ձայնը մեզմ
կերպով խաղացնել: ♩ ♩' ̣̣̣ ̣̣̣ ̣̣̣ :

ԲԱՐԴ ԶԱՓԵՐ:

Երգերի գրութեանց մէջ կան եւ բարդ չափեր,
գոթա են, $\frac{6}{8}$ $\frac{5}{8}$ $\frac{9}{8}$ $\frac{12}{8}$:

$\frac{6}{8}$ կնշանակէ տեւողական նշանների ու թերորդա-
կան մասը, որ պարէ է, վերցնել վեց անգամ. գոցա
գրութիւնը լինումէ ոչ միացել այլ զառ զատ, օրի-

նակ. $\frac{6}{8}$ 2 2 2 : 2 2 2 2 :
 2 2 2 2 :

Այստեղ իւրաքանչիւր բաժանման կէտերի մէջ կան չորս ձայնանիշներ, բայց տեւողութիւնը, երկուսինը—ստոր է եւ երկուսինը կէտ. հաշուելով կլինի $\frac{6}{8}$ — երկու ստոր եւ երկու կէտ, բոլորն կլինին վեց ստոր— $\frac{6}{8}$: Այսպէս է $\frac{3}{8}$ $\frac{9}{8}$ եւայլն :

ԿԻԼԻԿԻԱՅԻ ԵՐԳ :

$\frac{6}{8}$ —24^{ր.}

{ 2 2 2 2 : 2 2 2 2 :
 2 2 2 2 : 2 2 2 2 :

Երբ որ բաց ուին դըւ ներն յու սոյ

{ 2 2 2 2 : 2 2 2 2 :
 2 2 2 2 : 2 2 2 2 :

եւ մեր երկ ըէն փախ տայ ձը մեռ

{ 2 2 2 2 : 2 2 2 2 :
 2 2 2 2 : 2 2 2 2 :

չըբ նաղ եր կիր մեր Ար մե նիայ

{ 2 2 2 2 : 2 2 2 2 :
 2 2 2 2 : 2 2 2 2 :

Երբ փայ լէ իւր քաղց ըի կ օ ըեր

{ 2 2 2 2 : 2 2 2 2 :
 2 2 2 2 : 2 2 2 2 :

Երբ որ ծի ծառն ի բոյն դառ նայ

$\left\{ \begin{array}{l} \overset{mf}{\text{մ}} \overset{mf}{\text{ք}} \overset{mf}{\text{մ}} : \overset{mf}{\text{մ}} \overset{mf}{\text{ք}} \overset{mf}{\text{մ}} \overset{mf}{\text{մ}} : \\ \overset{mf}{\text{ք}} \overset{mf}{\text{մ}} \overset{mf}{\text{ն}} \overset{mf}{\text{ք}} : \overset{mf}{\text{մ}} \overset{mf}{\text{ք}} \overset{mf}{\text{մ}} \overset{mf}{\text{մ}} : \end{array} \right.$
 երբ որ ծառերն հագնին տեղեկ:

$\left\{ \begin{array}{l} ff \overset{mf}{\text{ն}} \overset{mf}{\text{ք}} \overset{mf}{\text{ն}} \overset{mf}{\text{ն}} : \overset{mf}{\text{ն}} \overset{mf}{\text{մ}} \overset{mf}{\text{մ}} \overset{mf}{\text{ք}} \overset{mf}{\text{ն}} : \\ \overset{mf}{\text{ն}} \overset{mf}{\text{ն}} \overset{mf}{\text{ն}} \overset{mf}{\text{ն}} : \overset{mf}{\text{մ}} \overset{mf}{\text{մ}} \overset{mf}{\text{մ}} \overset{mf}{\text{մ}} : \end{array} \right.$
 Յան կամ տեսնել զիմ կիլիկեա

$\left\{ \begin{array}{l} \overset{mf}{\text{ն}} \overset{mf}{\text{ք}} \overset{mf}{\text{մ}} \overset{mf}{\text{ն}} : \overset{mf}{\text{ն}} \overset{mf}{\text{ք}} \overset{mf}{\text{ն}} \overset{mf}{\text{ն}} ff \\ \overset{mf}{\text{ն}} \overset{mf}{\text{ք}} \overset{mf}{\text{մ}} \overset{mf}{\text{ն}} : \text{---} \text{---} \text{---} \text{---} \end{array} \right.$
 աջ խորհ որին ձեռք առնել

$\left\{ \begin{array}{l} \overset{mf}{\text{մ}} \overset{mf}{\text{ք}} \overset{mf}{\text{ն}} \overset{mf}{\text{ն}} : : \\ ետ իւր առնել : \end{array} \right.$

Պ.Ե.Բ.Գ.

ԺԱՆՈՒՅՈՒՄՆ

Գուրս եկան մամուլի տակից եւ վաճառվում են 2.
Գրիգորեանի « Առվիստեան » եւ « Աբրարոնիան » գրավա-
ճառանոցներում :

- 1) « Մանկական Երգարան » (առանց ձայնանիշներ ի)
ստորին դասատանց համար. գինն է 20 կոպ :
- 2) « Մանկական Յայնագրեալ Երգարան » հայ դպրոցների
համար. գինն է 40 կոպ :
- 3) « Ղառափէր+ հայկական Յայնագրութեան » հայ ծխա-
կան դպրոցների համար : հատոր առաջին. գինն
է 30 կոպէկ :

Նուտով մամուլի տակ կընկնի :

- 4) « Չայնագրեալ Երգարան » հայ դպրոցների համար :
Պատրաստվում է տպագրութեան համար
- 5) Չայնագրութեան դասագրքի երկրորդ հատորը :